

ESAM
[Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi]

İç Göç Çalıştayı
-SONUÇ BİLDİRGESİ-

İç Göç Çalıştayı -SONUÇ BİLDİRGESİ-

“İç Göç Çalıştayı” 18 Şubat 2017 tarihinde ESAM [Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi], Saadet Partisi ve Kent Araştırmaları Enstitüsü işbirliği ile alanında uzman araştırmacı, ilim adamı, bürokrat, siyasi temsilci ve sivil toplum kuruluşları yöneticilerinin iştirakiyle gerçekleştirilmiştir.

Çalıştayda iç göç ile ilgili birçok başlık ele alınmış ve müzakereler neticesinde aşağıdaki sonuç bildirisi ortaya çıkmıştır.

MEVCUT DURUM VE BULGULAR

Göç hadiseleri, insanın doğal yaşam şartlarına bağlı olarak bir sebep dâhilinde tarih boyunca yaşanagelmektedir. Temel ihtiyaçlar hiyerarşisi bakımından insan, yaşam koşulları elverdiği sürece doğduğu topraklara karşı kendini daima bağlı hissetmiş ve maddi/manevi şartlarını iyileştirmek için çaba sarf etmiştir. Ancak bireysel ve toplumsal mücadelenin yanında, devlet politikaları yaşanabilir bir hayat tarzını insanlarına sunmamışsa göç zaruri hale gelmiştir. Bu bağlamda ülkemizde meydana gelen iç göçün temel saikleri ve önemli bulguları şunlardır:

- İç göç, ülkemizin en önemli sorunlarından biridir. Özellikle ülkemizin doğusundan batısına doğru sürekli ve artarak bir göç hareketliliği olduğu görülmektedir. Bu, ülkemizin doğusunda da, batısında da kentleşmeden ekonomiye, sosyal ve kültürel yapının bozulmasından fırsat eşitliğine birçok alanda önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.
- Ülkemizde kırsal yaşam hayatı, yıllara göre gittikçe daralmaktadır. 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımına göre, nüfusun %24,2’si şehirlerde, %75,8’i köylerde yaşamakta iken 2016’daki nüfus sayımına göre, nüfusun %78,3’ü şehirlerde, %21,7’si ise köylerde yaşamaktadır.
- Ülkemizde göç hareketliliği sadece köyden kente değil aynı zamanda kentten kente de gerçekleşmektedir. Bu minvalde iç göçün sebepleri arasında en fazla ekonomi ve kalkınma, güvenlik ve terör, eğitim, sağlık, sosyal imkânların kısıtlılığı ve özenti gibi unsurlar yer almaktadır.

- Karadeniz Bölgesi'nden Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine doğru gidildikçe iç göçün en önemli sebebi ekonomi (işsizlik) ve eğitimden, güvenlik ve teröre doğru kaymaktadır. Ekonomi ve güvenlik meselelerinde düzelme ve istikrar olması durumunda ise tersine göçün yaşanacağı tespit edilmiştir.
- Göçün en kilit kavramı kalkınmadır. Maddi ve manevi kalkınmayı birlikte ve güçlü bir şekilde gerçekleştiren bölge ve ülkelerde iç göçün artış hızı en düşük seviyelerde izlenmektedir. Bundan dolayı ülkemizin başta doğu bölgelerinde başlamak üzere bir bütün halinde tarım, hayvancılık, sanayileşme, eğitim ve kültür politikalarının sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınma niteliğinde ele alınması önem arz etmektedir.
- Ülkemizde tarımsal arazi varlığı, yıllara göre gittikçe azalmaktadır. 1988 yılı itibariyle arazi miktarı 27,7 milyon, işlenen arazi 18,9 milyon hektar iken 2016 yılında arazi miktarı 20,4 milyon, işlenen arazi ise 15,5 milyon hektara gerilemiştir.
- Ülkemizin doğu bölgelerinde özellikle tarıma dayalı sanayi kollarının sayıları son yıllarda gerilemiş, fabrikaların özelleştirilmesi ve kapatılması sonucu istihdam önemli ölçüde azalmış ve buna bağlı olarak da işsizlik artmıştır.

Ayrıca ülkemizde özelleştirmeler sonucu yavaşlayan iş hacmi ve kapanan fabrikaların ekonomik açığı kapatılamamış, yeni fabrikaların kurulmaması nedeniyle de işsizlik oranları olumsuz etkilenmiştir. Bölgelerde asgari yaşam mukavemetinin zayıflaması neticesinde ise göç hadiseleri meydana gelmiştir.

- Ekonomimizin halen büyük oranda tarım ve hayvancılığa bağlı olduğu göz önüne alındığında mera ve yaylaların küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık için önem arz ettiği görülmektedir. Bugün ülkemiz mevcut imkân ve potansiyeline rağmen kırmızı et konusunda kendine yetemeyen ithalatçı konumundadır.

1998 yılı itibari ile yürürlüğe giren Mera Kanunu her ne kadar ıslah çalışmalarını başlatmışsa da bu çalışmaların istenilen seviyede ve hızda olmaması iç göç için ayrıca sorun arz etmektedir. Hayvancılık açısından bu durum gerekli olan büyüme hızına ulaşılmadığı takdirde yapılan yasal düzenlemelerin istifadesinin boşa gideceği yönündedir.

- Ekonomik nedenlerden dolayı göç edenler, göç ettikleri yerlerde de aynı sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu bağlamda geçim sıkıntısı ve toplumsal refah meselesi kökünden halledilmesi gereken bir meseledir.
- Ekonomik kalkınmanın günümüzdeki motor gücü girişimci faktördür. İnsanlar göç ettiklerinde aynı zamanda üretim faktörleri, sermaye ve girişimci göçü de yaşanmaktadır. Ülkemizin doğu illerine yapılan köyden kente göçün temel olgusu nicelik iken doğu illerinden batı illerine yapılan kentten kente göçün temel olgusu niteliktir.

- İç göç meselesinde “siyasi irade” kilit noktadadır ve politikalarıyla bu duruma yön vermektedir. Uygulanan yanlış politikalar kırsal ve kent dengelerini alt üst etmektedir.
- Özellikle güvenlik ve terör olayları tarım ve hayvancılıkla uğraşan insanları derinden etkilemektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki iller güvensiz bölge olarak görülmekte ve göçlerin çoğunluğunun terör nedeniyle gerçekleştiği bilinmektedir. Ancak fırsat verilirse terörden dolayı bölgeyi terk edenlerin geri dönme eğilimlerinin yüksek olduğu saptanmıştır.
- Yaşam şartlarına bağlı olarak fırsat eşitliği kapsamında en önemli tercih sebebinin eğitim olduğu görülmektedir. Aileler çocuklarına iyi bir gelecek sunmak için göç etmektedir.
- Doğu bölgelerindeki illerin kamu görevlilerince sürgün yeri olarak görülmesi, bu alanlarda karşılanacak hizmetin kalitesini daha baştan kısırlaştırmaktadır.
- Sağlık imkânlarının kısıtlılığı iç göçü tetikleyen diğer bir unsurdur. Nitelikli sağlık personeli/imkân yetersizliği ve hastanelerin durumu da iç göçe sebebiyet vermektedir.
- Bölgede fiziki ve sosyal alt yapı yetersizlikleri fırsat eşitliği kapsamında iç göçü tetiklemektedir. Ayrıca bir yandan devlet politikası olarak yatırımlar özel sektör üzerinden yürütülürken diğer yandan özel sektörü bölgeye çekecek fiziki ve sosyal alt yapı çalışmaları yeteri ölçüde yapılmamaktadır. Bu sebeplerden dolayı özel sektör bölgeye gelmeyi makul görmemektedir.
- İç göçün önemli nedenlerinden bir diğeri de küresel erişim ve bilişimdir. Diğer yerlerdeki yaşam koşullarının nasıl olduğunu bilmek, var olan durumun değiştirilmesini ortaya koymaktadır. Bunlara bağlı olarak da köy ve şehir kültürel ayrımı yapılarak şehir hayatı özendirilmektedir.

Batı illerine yapılan devlet yatırımlarının siyasi çıkar uğruna tüm ülke sathında pazarlanması doğu illerinde yaşayanların beklenti ve özenti kat sayılarını yükselterek batı illerine göç etme temayüllerini arttırmaktadır.

- Doğu'dan Batı'ya yaşanan iç göç, öncelikle şehirlerde yeterli imar çalışmalarının yapılmaması nedeniyle çarpık kentleşme ile gündeme gelmektedir. Buna ilaveten kontrolsüz nüfus artışı şehir hayatını sosyal ve fiziki yetersizlik sebebiyle çekilmez hale getirmektedir.
- İç göç sebebiyle yaşanan kontrolsüz nüfus yoğunluğu kültürsüz bir şehir hayatını ortaya çıkarmaktadır. Buna bağlı olarak insanlar, göç edilen yerlerde daha büyük sıkıntılarla karşılaşmaktadır.

Şehir medeniyet demektir. Maalesef bugün şehirlerimiz büyük köyler halini aldı. Kırsal ve şehir hayatları aslına uygun olarak gelişmemektedir.

TEDBİRLER VE ÖNERİLER

- İnsanları toprağa bağlı tutacak çalışmalar yapılmalıdır. Bu bağlamda kültür ve medeniyet kodlarımızı yeniden hayata geçirerek şehir ve kırsal yaşam algısı düzenlenmelidir.
- 2017 yılı itibari ile kırsal kesimde 17 milyon insan yaşamaktadır. Kırsal kesimlerde yaşayanların geçimlerini sağlayabilecekleri projeler geliştirilmesi ile ülkenin gıda deposu konumunda olan tarım ve hayvancılığın daha işlevsel olması sağlanmalıdır.
- Ülkemizin kırsal kesimleri ilmi, teknik ve kültürel yönden geliştirilerek şehirleşmesi sağlanmalı ve bu minvalde yeni çiftçilik modelleri geliştirilmelidir.
- Yaylada hayvancılığı geliştirmek için politikalar üreterek yaylalarda insana yönelik kültürel ve doğal motiflere uyumlu yapılar kurulmalıdır.

Yaylaların su, elektrik, ulaşım gibi temel problemleri giderilmelidir.

- 2017 yılı itibari ile ülkemizin protein açığını kapatmak amacıyla yapılan ithalat, uzun vadede ülkemizi darboğaza sokacak ve kendi hayvan varlığımız açısından geçici bir çözüm olacaktır. Yerli hayvan varlığımızı korumak için daha kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.
- Modern hayvan pazarları geliştirilerek hayvan borsası aktif olarak işletilmelidir.
- Gelişen yeni yöntemlerle çiftçilere, tarım ve hayvancılık danışmanlık hizmetleri bölgesel ve topyekûn kalkınma planları kapsamında verilmelidir.

Üniversite, kamu ve yetiştirici örgütlerinin seleksiyon, bakım-besleme, sürü yönetimi ve diğer alanlardaki eğitimi konusunda etkinliği artırılmalıdır.

Ziraat ve Veteriner Fakülteleri öğrencilerinin iki dönem iki farklı bölgede staj yaparak üniversite eğitimlerini tamamlamaları sağlanmalıdır.

Köylerde teknik elemanların görev yaparak bir yıl süreyle stajyer çalışma yapmaları sağlanmalıdır.

- Terörün önüne geçebilmek için teröre maruz kalan bölgelerde kalkınma öncelenmeli ve bölgesel sanayileşme modelleri geliştirilerek yeni fabrikaların tesisi sağlanmalıdır.
- Şehir nüfus yoğunluğu büyükşehir yasasından sonra daha da artmıştır. Yasalar makro kalkınma planları çerçevesinde tekrar düzenlenmelidir.
- AB Kriterleri kapsamında yürürlüğe giren şeker pancarı, pamuk ve tütün kotaları, fındık ağaçlarının sökülmesi ürün bazında iç göçü tetikleyen unsurlardır. Siyasi rant uğruna bölge insanının geçim kaynaklarına zeval getirilmemelidir.
- Ülkemizde bölgeler arası fırsat eşitliğinin tam manası ile tesisi için özellikle eğitim, sağlık, bilişim gibi alanlarda iller arasında azami hassasiyet gösterilmelidir.

- Medeniyet mirasımız açısından kırsal kesim köylülük algısından çıkartılıp modern çiftçi haline getirilmelidir.
- Büyükşehirde yaşamının avantajlarının yanında kırsalda yaşamının doğallığı ve kalitesi de ortaya konarak teşvik edilmelidir.
- Tarım ve hayvancılıkla uğraşmanın toplumdaki yanlış algısı değiştirilmelidir. Tarım ve hayvancılığın ikinci sınıf bir iş olmadığı kırsal yaşam kalitesini arttıran ekonomik düzenlemelerle gösterilmelidir.
- İç göç sebebiyle yaşanan iskânlar yerel yönetimler tarafından kontrol altına alınıp sosyal ve fiziki altyapı çalışmalarının uzun vadede planlanması sağlanmalıdır.

ÇÖZÜM YOLLARI

- Yaşanabilir bir Türkiye için kısa ve uzun vadeli maddi ve manevi kalkınma planlarının devreye sokulması gerekmektedir.
- Tersine göçün sağlanabilmesi için kendi değer ölçülerimiz çerçevesinde Kalkınma, Çevre ve Şehircilik, Tarım ve Hayvancılık bakanlıklarının ortak kalkınma programları geliştirilmesinin zarureti vardır.

Devlet Planlama Teşkilatı, “Başbakanlık” bünyesinde yetkileri arttırılarak yeniden teşkilatlandırılmalı ve ekonomik ve sosyal kalkınma koordinasyonlu bir hüviyete kavuşturulmalıdır.

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı fırsat eşitliğinin korunması adına kırsal kesimlerde de farklı iş alanlarına göre sosyal güvenceler geliştirmelidir.
- Tam anlamı ile kalkınmanın gerçekleşmesi için kırsal ve sanayi yatırımlarının devlet tarafından bizzat desteklenmesi ve takip edilmesi gerekmektedir.

Özel sektörün yatırım hızını arttırmak için devlet fiziki ve sosyal altyapı imkânları ve güvenlik sorunlarını kontrol altına almalıdır.

- Şeker pancarı tarımda çok yönlü, hayvancılıkta ise özellikle büyükbaş besi için kullanılan önemli bir ürün olması nedeniyle şeker pancarındaki kotaların kaldırılması ve ürünün yaygınlaşması için devlet teşviklerinin doğru temin edilmesi gerekmektedir.

Fındık ekim alanlarının daraltılmasının tersine fındık ekimine teşvik edilerek dünya fındık borsasının ülkemize çekilmesi gerekmektedir.

Tütüne ve pamuğa uygulanan kotanın kaldırılarak üretim ve istihdamının arttırılması gerekmektedir.

- Modern tarım teçhizatları ile tarım imkânları geliştirilerek özellikle tarımsal sanayi alanının güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Tohum rant ekseninden çıkartılarak tamamen millileştirilmelidir.
- Hayvan ve tarımsal ürüne gerektiği ekonomik ve milli değer biçilmesi gerekmektedir.
Hayvan ve tarımsal ürün özelliğine bağlı olarak piyasada fiyat ve üretimde regülasyonu sağlayacak mekanizmaların oluşturulması rekabeti geliştirecek ve iyileştirecek uygulamalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.
- Toprak ve arazi kullanımı kanunu ile miras hukukunun tarım işletmelerinin bölünmesini engelleyecek şekilde uyarlayarak arazi toplulaştırmasını üretim endeksli arttırmak gerekmektedir.

Sonuç olarak, göç olgusunun engellenmemesi durumunda mevcut duruma ilaveten yeni göç dalgalarının yaşanabileceği önemle göz önünde bulundurulmalı ve buna yönelik politikalar geliştirilmelidir. Ülkemizde iç göçe sebebiyet veren tüm sebepler ortadan kaldırılarak müreffeh bir yaşam seviyesi her şart altında, her iskân durumunda insanımıza temin edilmelidir.

Göç, keyfilikten uzak zaruri ve farklı yönleri olan bir hadisedir. Bu yönü ile ülkemiz toprak bütünlüğü ve geleceği açısından siyasi ve ideolojik bazı mihrakların bölge insanı üzerinde emeli olduğu unutulmamalıdır.

“Toprak ayağımızın altından kayıyor.” tabiri hafife alınmamalıdır. Yabancılara toprak satışları, taşınmaz mülk alımları, toprağın insansızlaştırılması, insanın topraksızlaştırılması gündeme alınması gereken önemli siyasi meselelerdir. Ayrıca ülke olarak bölgemizde yaşanan başta Suriye, Filistin ve Kıbrıs meseleleri iç göçün kalkınmanın haricinde diğer yüzlerinin de olduğunu göstermektedir.

Gerekli tedbirlerin alınması ve çözüm yollarının uygulanması itibari ile kamuoyuna arz ederiz.